

31-01-2020

MIGRATIE EN ARMOEDE

Bijdrage aan het standpunt van het Belgisch Platform Armoedebestrijding

in het kader van het NHP2020

**Elise Kervyn en Patrick Debucquois
Caritas België**

I. SITUERING

I.1 Migratie in België

Hoewel migratie in de 21ste eeuw voor heel wat kopbrekens zorgt bij beleidsmakers, is het geen nieuw fenomeen in België. Migratie loopt sinds de onafhankelijkheid van ons land immers als een rode draad doorheen onze samenleving en economie. Aanvankelijk was België een land waar mensen naartoe emigreerden, maar in de 19de eeuw trokken heel wat Belgen naar het buitenland, eerst om werk te zoeken in Frankrijk, de Verenigde Staten of Canada, daarna gingen ze tijdens de twee wereldoorlogen op zoek een veilig toevluchtsoord.

Vanaf het prille begin volgden verschillende immigratiegolven elkaar op, met economische investeerders uit Duitsland, Frankrijk en Nederland die hier belangrijke centra kwamen ontwikkelen. Tijdens het interbellum werd België echter een van de belangrijkste bestemmingen voor buitenlandse arbeiders, die hier werk kwamen zoeken op het moment dat de zware industrie een hoge vlucht nam en arbeidsintensiever werd. Als gevolg van de verslechterende economische situatie en de stijgende werkloosheid tijdens de jaren 1960 en 1970, begon de regering de bestaande immigratiewetgeving strenger toe te passen en werden een aantal nieuwe immigratiewetten goedgekeurd. Ondanks die beperkingen bleef het aantal immigranten dat elk jaar in België aankomt tot 2011 stijgen. Daarna fluctueerden de migratiestromen, met een paar dalen, voornamelijk als gevolg van de restrictieve maatregelen die werden genomen ten aanzien van immigrerende onderdanen van derde landen, en ook pieken, vooral vanaf 2015.

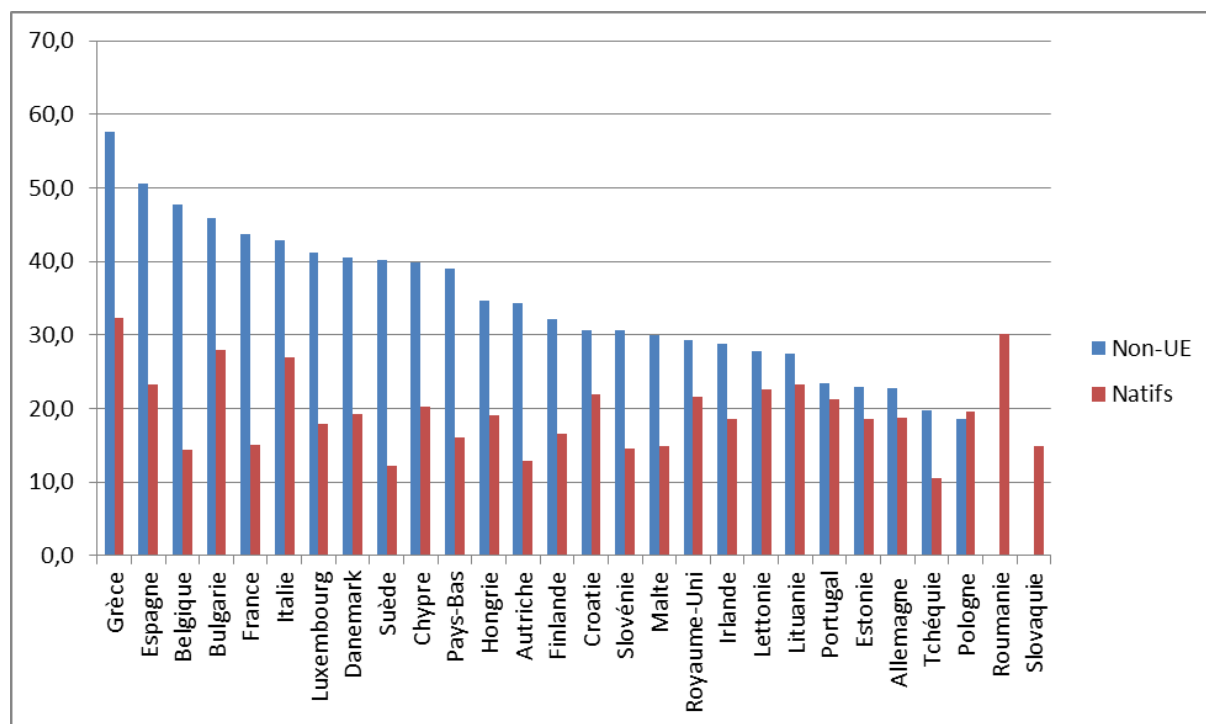
Vandaag bestaat de Belgische bevolking voor 16,4% uit immigranten, i.e. personen die in een ander land geboren zijn. Het aandeel migranten in de totale bevolking varieert behoorlijk naargelang het gewest. Zo heeft Brussel 45% migranten, tegenover 15% in Wallonië en 12% in Vlaanderen. De meeste immigranten zijn van Europese afkomst (54% van de migrantenbevolking), gevolgd door immigranten uit Afrika (25,8%), Azië (15,6%), Amerika (4,2%) en Oceanië (0,1%).

De geschiedenis van België toont in welke mate migranten hebben bijgedragen aan het België van vandaag. De eerste migratiegolven uit Polen, Italië, Portugal, de Filipijnen en later Marokko en Turkije hebben ontegensprekelijk - meestal ten koste van de werkomstandigheden, die extreem moeilijk waren - bijgedragen aan de naoorlogse wederopbouw van het land.

I.2. Migratie en armoede

Studies zijn het erover eens dat migratie bijdraagt aan de economische ontwikkeling van België. Ze wijzen evenwel op een duidelijke link tussen migratie en armoede. In 2018 bedroeg het risico op armoede en sociale uitsluiting¹ in België immers 47,8% bij niet-EU-migranten, tegenover 14,4% bij autochtonen.²

Deze cijfers leveren België een plaats aan de uiteinden van het spectrum op. Het armoedecijfer voor niet-EU-migranten is een van de hoogste in de Europese Unie - 3de plaats na Spanje en Griekenland - terwijl het armoedecijfer voor autochtonen een van de laagste in de Europese Unie is - 4de plaats na Tsjechië, Zweden en Oostenrijk. De kloof tussen het armoedecijfer voor autochtonen en voor niet-EU-migranten is een van de grootste van alle EU-landen.

Bron: Eurostat (EU-SILC). Armoederisico- of sociale-uitsluitingspercentage (als percentage van de overeenkomstige bevolking van 20 tot 64 jaar, 2018). Roemenië en Slowakije hebben geen gegevens over immigranten van buiten de EU.

¹ De indicator "personen met een risico op armoede of sociale uitsluiting" geeft meer inzicht in het aantal personen dat in armoede dreigt te vervallen (het beschikbaar inkomen - na sociale transfers - bedraagt minder dan 60% van het nationale mediane inkomen) en/of in materiële ontbering leeft (bijvoorbeeld personen die hun huur of rekeningen niet kunnen betalen, hun woning niet voldoende kunnen verwarmen, onverwachte uitgaven niet kunnen bekostigen enz.) en/of woont in een gezin met een zeer lage arbeidsintensiteit (personen die leven in een gezin waar de volwassenen het afgelopen jaar 20% of minder van hun totale arbeidspotentieel hebben gewerkt). Bron: Eurostat: https://ec.europa.eu/eurostat/fr/web/products-datasets/-/SDG_01_10

² Cijfers voor personen van 20 tot 64 jaar in 2018. Gegevens van Eurostat. Het armoede- of sociale-uitsluitingspercentage bedraagt 24,7% voor immigranten uit andere Europese lidstaten.

2. ANALYSE

De lage werkzaamheidsgraad bij niet-EU-migranten is een van de belangrijkste oorzaken van armoede binnen deze bevolkingsgroep in België.³ De tewerkstellingsresultaten voor immigranten in België behoren inderdaad tot de slechtste in de Europese Unie: de tewerkstellingsgraad van 20- tot 64-jarigen is 53,9%, tegenover 72% bij de autochtone bevolking⁴, dit is een verschil van 18 procentpunten, tegenover een gemiddeld Europees verschil van 9,5 punten.

Deze verschillen in tewerkstellingsgraad tussen autochtonen en niet-EU-migranten in België kunnen deels worden verklaard door **een verschil in opleidingsniveau**. Zo'n 40,5% van de niet-EU-migranten zijn immers laaggeschoold, tegenover 18,6% bij de autochtone bevolking, dit is een verschil van 21 procentpunten.⁵ Aangezien dit verschil behoorlijk dicht bij het gemiddelde Europese verschil ligt - namelijk 15 procentpunten - lijkt het opleidingsniveau van immigranten in België niet doorslaggevend te zijn voor de geringe werkzaamheidsgraad in vergelijking met de rest van de Europese Unie.⁶

Naast het opleidingsniveau maakt het **leren van de taal** integraal deel uit van de voorwaarden om toegang te krijgen tot de Belgische arbeidsmarkt. Er lijkt echter geen rechtstreeks verband te bestaan tussen de kennis van een van de landstalen en de werkzaamheidsgraad van niet-EU-migranten.⁷ In België beheerst 54% van de niet-EU-migranten minstens één landstaal. Dit percentage klimt naar 64% voor personen die werk hebben.⁸ Hoewel taalvaardigheden zonder twijfel een plus zijn om sneller toegang te krijgen tot de arbeidsmarkt, kunnen ze de lagere werkzaamheidsgraad van niet-EU-migranten in België niet volledig verklaren.⁹

Studies zijn het erover eens dat België vooral kampt met een aantal structurele problemen die specifiek zijn voor ons land en die de geringe werkzaamheidsgraad van niet-EU-migranten verklaren. Een van die problemen zijn de **administratieve moeilijkheden** waarmee migranten te maken krijgen, meer bepaald de complexiteit van de verschillende procedures **i.v.m. de gelijkstelling van diploma's en competenties**, wat een bevoegdheid is van de gemeenschappen. In 2016 kon 43% van de 97.820 werkloze werkzoekenden in Brussel geen gelijkstelling genieten van studies gevolgd in het buitenland.¹⁰

Zo was er een kinder- en jeugdpsychiater die afkomstig was van Syrië. Hij had in zijn land gestudeerd, was naar België gekomen om zich te specialiseren en keerde daarna terug naar huis om er te gaan werken. Omwille van de oorlog keerde hij terug naar België om hier bescherming te vragen. De gelijkstelling van zijn diploma werd geweigerd omdat hij zijn hoofddiploma in Syrië had gehaald. En dat ondanks het feit dat hij zich had gespecialiseerd aan een Belgische universiteit! Teleurgesteld ruilde hij uiteindelijk België in voor de Golfregio. Deze hiaten in het systeem hebben ernstige gevolgen, niet alleen voor de integratie van de betrokkenen op de arbeidsmarkt, maar ook voor hun waardigheid

³ Hogere Raad voor de Werkgelegenheid. 2018. Immigranten die niet in de EU geboren zijn op de arbeidsmarkt in België.

⁴ Cijfers van 2018. Bron: Eurostat.

⁵ Idem.

⁶ Idem.

⁷ Hogere Raad voor de Werkgelegenheid. 2018. Immigranten die niet in de EU geboren zijn op de arbeidsmarkt in België.

⁸ Idem

⁹ Idem

¹⁰ Idem.

De moeizame erkenning van diploma's zorgt er niet alleen voor dat het moeilijker is om werk te vinden, maar leidt ook tot overkwalificatie van de migrantenbevolking. Zo is één op drie migranten (33,2%) overgekwalificeerd voor zijn of haar job in België, in vergelijking met slechts één op vijf autochtonen (19,8%).¹¹ Deze resultaten impliceren een lager inkomen voor de werkende migrantenbevolking, met dus een hoger risico op armoede of sociale uitsluiting.

Ook de lange en ingewikkelde procedures voor het verkrijgen van een **werk- of verblijfsvergunning** brengen de migrantenbevolking in moeilijkheden. Heel wat migranten kunnen hun job niet opzeggen omdat ze anders het risico lopen om hun verblijfsvergunning te verliezen. Dit maakt hen kwetsbaar ten aanzien van hun werkgever en beïnvloedt mogelijk hun inkomen. Daarbij komt nog dat migranten van buiten de EU beperkte sociale beschermingsrechten hebben, met uitzondering van personen die internationale bescherming genieten en migranten uit landen met bilaterale socialezekerheidsakkoorden. Migrant die onregelmatig in ons land verblijven, zijn uiteraard een bijzonder kwetsbare categorie. Ze worden uitgesloten van sociale beschermingsregelingen, met uitzondering van medische noodhulp. Hun financiële verplichtingen en de dagelijkse angst om uitgezet te worden, maken hen extreem afhankelijk van hun werk en/of hun omgeving.

*Ik werkte drie dagen als huishoudster.
Ik kreeg er maar twee uitbetaald. Wat kon ik doen?*

Jonge vrouw uit Marokko die sinds 10 jaar onregelmatig in België verblijft, mei 2018

Maar ook werknemers die niet in regel zijn, genieten een aantal arbeidsrechten: een minimumloon dat aan hen wordt uitgekeerd op regelmatige tijdstippen en onafhankelijk van de winst of het verlies van de werkgever; de vrijheid om hun loon vrij te besteden; de vergoeding van vervoerskosten enz.¹²

Het probleem van personen die onregelmatig in ons land verblijven, is een symptoom van een ruimere problematiek, namelijk **het gebrek aan veilige en wettelijke toegangskanalen**. We stellen inderdaad vast dat de vooruitgang op het gebied van arbeidsmigratie nogal traag verloopt en dat de beperkingen op gezinshereniging zorgwekkend zijn. In het algemeen is het huidige visumsysteem een belangrijk struikelblok en de quota voor hervestiging en de toekenning van humanitaire visa zijn laag. Moreno-Lax (2018) schat dat binnen de Europese Unie 90% van de vluchtelingen en begunstigden van subsidiaire bescherming, die vervolgens als zodanig zijn erkend, illegaal en vaak via gevaarlijke routes de Europese Unie zijn binnengekomen.¹³ Dat betekent dat de meeste aanvragers van internationale bescherming en sommige migranten geen andere keuze hebben dan gebruik te maken van informele routes. De moeilijkheden waarmee ze onderweg geconfronteerd worden, verhinderen dat sommige migranten een toevluchtsoord in Europa vinden en

¹¹ OESO/EU. 2015. Indicators of Immigrant Integration 2015: Settling In. Parijs: OECD Publishing

¹² Ciré. 2014. Travailleurs Sans Papiers : Un Guide de Droits. Geraadpleegd in februari 2019 op <https://www.cire.be/wp-content/uploads/2011/11/guide-de-droits-2014-fr.pdf>

¹³ Moreno-Lax, Violeta. 2018. "Annex I – The Added Value of EU Legislation on Humanitarian Visas – Legal Aspects." Pp. 23-124 in van Ballegooij, Wouter en Cecilia Navarra. Humanitarian Visas: European Added Value Assessment accompanying the European Parliament's Legislative Own Initiative Report. Brussel: Directorate General for Parliamentary Research Services of the General Secretariat of the European Parliament.

kosten ieder jaar aan duizenden mensen het leven. Voor wie toch in België aankomt, kan deze reis via informele wegen psychologische, fysieke, financiële en administratieve problemen opleveren, waardoor ze op lange termijn een groter risico lopen op armoede en sociale uitsluiting.

Studies bevestigen dat **discriminatie** een belangrijke oorzaak is voor het feit dat niet-EU-migranten maar moeilijk werk vinden in België. Een van hen onthulde dat kandidaten met een Turkse naam gemiddeld 44% méér sollicitaties moesten versturen dan kandidaten met een Vlaamse naam om evenveel positieve reacties te krijgen.¹⁴ Het bijsturen van de publieke opinie is essentieel om discriminatie tegen te gaan, vooral omdat die discriminatie ook het risico op armoede en uitsluiting op de **woningmarkt** verhoogt. Discriminatie op de woningmarkt zorgt er ook voor dat nieuwkomers maar moeilijk een degelijke en betaalbare woning vinden. Dat resulteert dan weer in een geografische segregatie op basis van inkomen, etniciteit en/of rechtsstatuut (bijvoorbeeld personen die internationale bescherming genieten). Die omstandigheden verklaren de grote verschillen in werklast tussen de OCMW's volgens de gemeente en dus de wisselende kwaliteit van hun sociale diensten, waardoor de ongelijkheden tussen de gemeenten en tussen autochtonen/migranten van buiten de EU nog groter worden.

Een van onze begunstigden, een dokter uit Togo, had een woning in Ukkel gevonden. Hij mocht zich van het OCMW specialiseren in de geneeskunde mét behoud van zijn uitkeringen. Dat zou een ander OCMW nooit hebben toegestaan, zeker niet voor een specialisatie. Ik denk dat de Belgische bevolking niet beseft hoe cruciaal huisvesting is

- Coördinatrice van het project "transitie kwetsbare vluchtelingen" van Caritas International, december 2018

Ondanks deze moeilijke realiteit is de academische wereld het erover eens **dat migratie een positieve impact heeft op de ontwikkeling van België**.¹⁵ Op het niveau van de overheidsfinanciën bijvoorbeeld, toonde een studie van de OESO (2013) aan dat de netto fiscale impact van migratie in België klein maar positief is, goed voor naar schatting ongeveer 0,8% van het bbp.¹⁶ Uit diezelfde studie blijkt dat de uitvoering van een beleid en initiatieven die de integratie van migranten op de arbeidsmarkt bevorderen, dit aandeel verder zou kunnen opkrikken. Zo'n beleid is absoluut noodzakelijk, zeker nu België kampt met een tekort aan arbeidskrachten. Volgens het Verbond van Belgische Ondernemingen (VBO) raken er in België bijna 130.000 vacatures niet ingevuld. In sommige sectoren neemt dit tekort dramatische proporties aan, vooral in de bouwsector, die de komende jaren op zoek moet naar 20.000 arbeiders. Ook de gezondheidssector worstelt met een steeds nijpender personeelstekort.

3. Aanbevelingen

In het kader van deze bijdrage zullen we eenvoudigweg enkele van de voorgestelde maatregelen opsommen die aansluiten op de voorgaande analyse, op basis van de ervaring en

¹⁴ Stijn Baert, Bart Cockx, Niels Gheyle en Cora Vandamme. 2013. "Etnische discriminatie op de Vlaamse arbeidsmarkt voor schoolverlaters: liever Jonas dan Okan?" *Regards Économiques* 104: 1-10.

¹⁵ Zie bijvoorbeeld Aubry, Amandine, Michał Burzyński en Frédéric Docquier. 2016. "The welfare impact of global migration in OECD countries." *Journal of International Economics* 101:1-21 ;

11.11.11 (2018) "Making migration work – naar een arbeidsmigratie die werkt voor Noord en Zuid".

¹⁶ OESO. 2013. *International Migration Outlook*. Parijs: OECD Publishing

het onderzoek van de ondertekenende verenigingen.¹⁷ Vervolgens kunnen dan andere, gedetailleerde maatregelen binnen een meer gestructureerd kader worden uitgewerkt. Deze aanbevelingen zijn bedoeld voor alle stakeholders, met inbegrip van de federale en gefedereerde entiteiten.

- Meer mogelijkheden bieden voor een veilige en wettelijke immigratie, in het bijzonder voor personen die internationale bescherming nodig hebben (met name door de verbintenissen van België inzake hervestiging en de verhoging van de quota na te leven) en voor andere migranten (met name door in te zetten op een ambitieuze arbeidsmigratiewetgeving op Waals en Brussels niveau) en tegelijkertijd een gezinsherenigingsbeleid te voeren dat de gezinseenheid respecteert.
- Een beleid uittekenen en uitvoeren dat gericht is op een betere integratie van migranten (taalcursussen, erkenning van diploma's en competenties, ondersteuning van sociale diensten enz.).
- De grondrechten van alle migranten beschermen, ook hun arbeidsrechten.
- De wetgeving inzake gelijkheid en de bestrijding van discriminatie en racisme effectiever maken, onder meer op het gebied van tewerkstelling, huisvesting en onderwijs en op het niveau van het overheidsbeleid, ondernemingspraktijken en syndicale actie.

Deze nota herneemt enkele kernbevindingen uit het rapport “Een gemeenschappelijk huis: migratie en ontwikkeling in België”, geschreven door Jean-Michel Lafleur, Abdeslam Marfouk en Caritas International België. Deze nota werd mede mogelijk gemaakt dankzij het MIND-project dat financiële steun ontvangt van de Europese Unie. De inhoud is de verantwoordelijkheid van Caritas International België en weerspiegelt niet noodzakelijk de positie van de Europese Unie.

¹⁷ Zie bijvoorbeeld voor Caritas, Jean-Michel Lafleur en Abdeslam Marfouk (2019), *A Common Home: The interconnectedness of migration and development in Belgium*.